

קרח צדק: למה אנחנו מוכרחים לקנא במישהו?

נדמה שקרח ניצח. הוא נפל לאדמה, אבל סחב פנימה את כולנו. החיים התורניים מצליחים לעצב אדם זך שגובר על כל היצרים האנושיים – עבודה זרה, אכילה, אישות, גאווה וכו', אבל מול יצר אחד עומדים באותו מקום שהיינו לפני 3000 שנה: הקנאה. השריפה הפנימית להשיג את מה שיש לזולת.

אחרי אלפי שנים של דרשנות בפרשת קרח בגנות הקנאה – דומה שהפרשה נותרה רלוונטית כפי שהייתה לפני מעשה קרח. כל עולם 'הרשתות החברתיות' שמוביל את העולם כיום, יושב על היצר של להציץ אל ההצלחות של הזולת. אנשים מכורים לצורך לראות את הזולת חי את החיים המושלמים שאנחנו היינו אמורים לחיות ולהתפוצץ מקנאה אליו.

איך הקנאה מצליחה כל כך? למה אנחנו נכשלים מולה?

כי טעינו בהבנת היעד. שגינו בהגדרת ההתמודדות עם הקנאה. את הקנאה אסור לכבות וגם אי אפשר. היא הדלק של המהפכנים, היא המנוע של האדם שנברא "בצלם אלוקים" ונועד לייצר את הפלא של חיבור שמים וארץ. היא הדרך לצעוק את הכוחות הנפשיים האדירים שלא באים למימוש.

אבל מנוע פועל צריך הגה שיכוון אותו להגיע ליעד. אש צריכה ארובה כדי לחמם את הבית ולפרוק את הגזים הרעילים החוצה. הקנאה צריכה את הכוונון של המוח, כדי לתעל את עצמה לידי פועל בלי לפגוע במרחב. לכן פרשת קרח אינה אומרת תכבו את המנוע, היא אומרת תחברו אליו הגה.

אנו נרחיב בגישתו המהפכנית של הרבי מליובאוויטש, המציע גישה אמיצה בהתמודדות עם הקנאה: להכיר בקנאה, להודות בה, לשבח את מושא הקנאה על הזכות העצומה שנפלה בחלקו, ואז להתאמץ להיות רבע אחוז ממנו בתוך השליחות הפרטית שלנו. לקחת ממנו נקודה אחת ולהגשים אותה במרחב השליחות שהועידה לנו השכינה.

בעוד הגישה הפסיכולוגית השלטת, שמחפשת שקט ואיזון, מנסה לחנך - ללא הצלחה - להשקיט את הקנאה, לספר סיפורים על ההצלחות של עצמנו ולהכיר טובה עליהם, הרבי טוען ההיפך: הקנאה היא נשקו של המהפכן ואנרגיה אי אפשר לכבות. היא צריכה אפיק אל הפלט הנכון. הדבר הגרוע ביותר שיכול לקרות לאדם הוא שלא יישאר לו במי לקנא, שכל המועדפים שלו יסתלקו מהזירה.

נתחיל מהתמיהה הפשוטה: מהיכן הגיעה המעלה של קרח? כיצד נרמז בכל ארבע רבדי התורה כי מעלתו של קרח גדולה ואפילו עולה במובן מסוים על נשמת משה? הבה נגלה בכל ארבע רבדי התורה את התפיסה החיובית ביחס למתחרהו הגדול של משה רבינו.

א. פשט:

פרשת "קרח" היא השלב האחרון בהתפרקות של דור המדבר. הפרשה הבאה – "חוקת" כבר תדלג ארבעים שנה אל סוף ימי המדבר ולאחר שמת כל הדור הוא וגדל וצמח דור חדש.

זאת הפרשה הרביעית בה נחרבים יסודות האמונה. לאחר שבחטא העגל מרדו **באחדות ה'**, בחטא המתאוננים כפרו **באהבת ה' אותנו**, בפרשת המרגלים מאסו **בארץ ישראל**, השבוע מגיע התור של הבסיס האחרון: **הסמכות של משה כפיו של ה'.**

קרח יוצא להתקפה כנגד הכהונה הגדולה של אהרן. הוא אינו מסוגל להכיל את העובדה שבן הדוד הראשון שלו, בן גילו שגדל אצל אותה הסבתא, הפך להיות מלאך אלוקים שנכנס אל קודש הקודשים. קרח יוצא למלחמה כנגד משה שמינה את אהרן. הוא צועק מי מינה אותך למנות את אחיך והרי "כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' ומדוע תתנשאו על קהל ה'?"

קרח נוחל הצלחה אדירה ומגייס את שני האויבים הוותיקים של משה, דתן ואבירם, ועימהם 250 ראשי העדה, שהיו בכורים ונשאו חשבון ישן מול משה, שהעביר את הכהונה מהבכורים לשבט לוי.

אולם הדבר המעניין הוא, שכאשר משה חוזר אחורה בתום ארבעים השנים ומסכם את תולדות ישראל במדבר, הוא כלל אינו מזכיר את קרח. תמורתו מניף שתי דמויות אחרות:

1. דברים יא,ו: ואשר עשה לדתן ואבירם בני אליאב בן ראובן אשר פצתה האדמה את פיה ותבלעם את בתיהם ואת אוהליהם ואת כל היקום אשר ברגליהם.

דוד המלך הולך צעד קדימה ומגדיר אותם כראשי עדת המחלוקת. קרח אינו קיים לא כמוביל ואפילו לא כפעיל. **תהלים קו: ויקנאו למשה במחנה לאהרן קדוש ה', תפתח ארץ ותבלע דתן ותכס על עדת אבירם.**

ב. רמז:

אם משה נמנע מהזכרת קרח לשלילה, המקורות הבאים **מניפים אותו לחיוב**. נשים לב שקרח מקבל את שם הפרשה. בעוד שאין פרשה על שם משה ואהרן, הפרשה הזו שמספרת על התרסקותו של קרח, מנציחה אותו כגיבור האירוע. אי אפשר להקל בכך ראש, משום שישנה הלכה, שאין קוראים ילדים על שם אדם רשע, כדי לגרום לזיכרון להירקב.

יומא לח,ב: בן קמצר לא רצה ללמד על מעשה הכתב [כתיבת שם הוי-ה]. אמרו עליו שהיה נוטל ד' קולמוסין בין אצבעותיו ואם הייתה תיבה של ד' אותיות, היה כותבה בבת אחת [והמעלה בזה שלא מדבר באמצע כתיבת השם]... על בן קמצר וחבריו נאמר 'ושם רשעים ירקב' - אמר ר' אלעזר: רקיבות תעלה בשמותן - דלא מסיקין בשמייהו (רש"י: לא יקרא אדם לבנו שם אדם רשע).

במיוחד שהשם "קרח" עצמו מבטא פילוג ומחלוקת ואף את הצורך להשכיח אותו. המילה "קרח" היא מלשון "קרחת" – אזור ריק שמפריד בין שני איזורים מלאים. המהרש"א מוסיף ולומד שצריך להקריח את השם "קרח" עצמו מתודעת הציבור.

סנהדרין קט,ב: 'קרח' - שנעשה קרחה בישראל - מהרש"א: שמו נעשה קרחה בישראל, שלא יקרא עוד אחר בשם זה, כנאמר ביומא לגבי 'שם רשעים ירקב'.

מוכח כי "קרח" הוא לא רק דמות לגנאי, אלא מושא ללימוד והשראה ועיקרו טוב¹. בהערה² הובאה העשרה מעניינת ביחס לשם המשפחה התימני "קורח".

הרמז הבא מדהים פי כמה. לא רק שמשה מתעלם מחלקו של קרח במחלוקת, אלא בספר תהלים הוא רומז להבטחה כי קרח עתיד לקום מקברו לעתיד לבוא ולפרוח כגדול הצדיקים³. בתהלים יש 11 מזמורים שאמר משה רבינו, ממזמור צ שמתחיל "תפילה למשה" עד "מזמור לתודה". במזמור צב – "מזמור שיר ליום השבת" - נאמר: "צדיק כתמר יפרח". משה רבינו מבטיח כי הצדיק עתיד לפרוח ולשגות כתמר וכארז. ובעוד שהמחשבה הראשונה נופלת על אהרן, שהמטה שלו פרח אחרי המחלוקת, האר"י אומר דבר מדהים: "צדיק כתמר יפרח" סופי תיבות "קרח".

החיד"א מרחיב בספר **פני דוד פרשתנו: זה המזמור (תהלים צב) אמרו משה רבינו ע"ה והוא מאחד עשר מזמורים שאמר משה רבינו. תחילת המזמור הוא 'מזמור שיר ליום השבת' ר"ת למשה. וכתוב שם 'ותבט עיני בשורי בקמים עלי מרעים לאכול את בשרי - תשמענה אזני, צדיק כתמר יפרח' ואפשר לפרש: 'ותבט עיני בשורי' - באותם שהיו מביטים בי לגנאי. 'בקמים עלי' רמז ל-250 ראשי עדה דכתיב**

¹ אין להקשות כיצד ישנה פרשה על שם "בלק"? ראשית, יהודי שכופר במשה רבינו הוא חמור שבעתיים מגוי חוטא. עובדה שקרח נפל באדמה ובלק לא. שנית, ידוע הביאור (לקו"ש כג/191) כי בזכות בלק זכינו לברכותיו העצומות של בלעם, אבל מה קיבלנו מקרח?

² "הרב שלמה קורח" היה מרבני בני ברק ומראשי עדת תימן. בספר "סערת תימן" מביא המחבר (עמרם קורח עמוד 11) שפעם שאל אותו על מקור המשפחה הענפה והביע מתוך נימוס את ההשערה שאבותיו היו משוררים כדרך בני קרח הלויים שבספר תהלים ולכן נקראו בשם זה. הרב השיב בחיור כי כנראה אחד מאבותיו היה בעל מחלוקת וכינו אותו "קרח" וזה דבק במשפחתו.

בנימה רצינית מובא בספר נפלאות מתורתך (להרה"ג יצחק רצאבי פ' קרח עמ' שסא) כי מובא במפרשים על "קרח" דפרשתנו כי בהתחלה היה נקרא "קורח" בכתיב מלא עם ו, בגימטריא "שד-י", ומשה נטל הוא"ו ונשאר 'קרח'. לכן מקפידים בני המשפחה התימנית לכתוב "קורח" בכתיב מלא.

³ ראיתי בספרו של הרב מענדי רייצס, "הנסתרות". שם גם ראיתי (בפרשת יתרו) את המאמר של הצמח צדק שיוא לקמן אודות הגלגול של קין ביתרו.

'ויקומו לפני משה'. 'מרעים' רמז לקרח, דתן ואבירם. 'תשמענה אזני' שהיו מתגלגלים ויורדים לפי הארץ [ברעש גדול של רעידת אדמה, ככתוב 'וכל ישראל אשר סביבותיהם נסו לקולם']. ואז 'צדיק כתמר יפרח' רמז לאהרן שהוא כהן גדול ונתפרסם, ואולם **רמז בסופי תיבות 'צדיק כתמר יפרח' – 'קרח', שיהיה לו תיקון באחרית הימים, כמו שאמר האר"י זצ"ל [ולכן רמוז בסופי תיבות].**

לקמן נאריך בהברקה בסגנון ה"דרש" אודות המעלה של הקנאה, שאפילו משה רבינו 'לקה' בה. כאן נדלג אל חלק ה"סוד" ונטפס קומה: בקרח אצור פוטנציאל אדיר, **שלמעלה אפילו משורש משה.**

אין לנו עניין בנסתרות, אבל יש שורש לדברים במאמרי חב"ד. עונשו של קרח מבהיל והוא נופל באדמה מול משה. מעניין שקרח הוא השני שנופל באדמה לפני משה. על המצרי נכתב: "ויך את המצרי ויטמנהו בחול". במחשבה נוספת, קרח והמצרי הם המשך מהבל שנבלע באדמה: "קול דמי אחיך צועקים אלי מן האדמה". גם שם זעקה האדמה ברעש, כפי שזעקה אצל קרח.

האר"י הקדוש מוצא את ההסבר בפסוק "שבעתים יקם קין":

האר"י שער הפסוקים: דע כי 'יקם (קין)' הוא ראשי תיבות 'יתרו, קרח, מצרי'. כי גם קרח היה משרש גלגול נשמת קין, ולכן נתקנא במשה שהוא הבל כנודע.

הקב"ה אומר לקין כי עונשו יהיה בכך ש"שבעתים יקם" ו"יקם" הם ראשי תיבות "יתרו, קרח, מצרי". לתיקון חטאו הנורא והחמור של קין, היה עליו להתגלגל חזרה לעולם שלוש פעמים: בנפשותיהם של המצרי, יתרו וקרח, שיתקנו את חטא הקנאה.

בפירוט: קין חטא בקנאת ה**כהונה** של הבל שהקריב קרבנות לפני ה'. כן אמרו חז"ל כי "תאומה יתרה נולדה עם הבל והתקוטטו עליה. הבל אמר היא נולדה אתי וקין אמר אני קודם שאני בכור". מכאן שקין חטא גם בקנאת **אישות** והקנאות הובילו לשפך הדם. לפיכך, תחילה ירד המצרי עם תאוות אישות חזקה, במטרה שיגבר על יצרו וישלוט במה שאינו שייך לו. אבל במקום לתקן הוא מקלקל ופוגע ב"שלמית בת דברי". כיון שכך, משה שהוא גלגול מנשמת הבל⁴, מתייצב מול המצרי וטומנו בחול, כתיקון על מה שעשה קין להבל.

אחר כך יורד יתרו לעולם והוא גם מתברך בקנאה גדולה, להשיג ולדעת הכול ולעבוד כל עבודה זרה שבעולם. אבל יתרו מתקן את שני חטאיו של קין: הוא נותן את בתו למשה שכנגד הבל, וכן נותן לה את המיטב בצאנו ומקריב עולה וזבחים לכבודם של משה ואהרן. ככתוב: "ויקח יתרו חתן משה עלה וזבחים לאלוקים ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חותן משה לפני האלוקים".

איש אחד אינו מספיק לתקן את חטאו הנורא של קין ונשמתו נדרשת לרדת לעולם שוב בנפשו של קרח. הפעם תור קרח לתקן את חטא קנאת ה**כהונה**, אבל קרח נופל באותה שגיאה ונכנע ליצרו. לכן משה רבינו מפילו שוב באדמה, לתקן חטאו של קין שהרגו להבל וקול דמיו זועק מן האדמה.

נגיע לנקודה הנוגעת לענייננו: מבין שני הצדדים - הבל מול קין, ומשה מול המצרי, יתרו וקרח - מי שורש נשמתו גבוה יותר? האדמו"ר הצמח צדק כותב במפורש:

תורת מנחם תשכו ב/96 ממאמרי הצמח צדק: 'אני חתנך יתרו' ראשי תיבות 'אחי', כמבואר בשער הגלגולים שיתרו משורש קין ומשה משרש הבל אחיו, ומפני ששורשו של קין נעלה מאוד משורשו של הבל, לכך יצא משה לקראתו והשתחוה לו.

הדעת נותנת כך: קין הוא הגדול ושמו המופלא הוא "קניתי איש את ה'". קין טבעו גבורות ושורש הגבורות הוא למעלה משורש החסדים. לכן קין גבוה מהבל וכן תיקונו של קין גבוהים ממשה שהוא תיקונו של הבל. נמצא לענייננו כי **שורש קרח הבא משורש קין הוא גבוה אפילו משורש משה.**

כאן הבן שואל: מה יש בבעל המחלוקת שנושא שבחים אדירים? ואם זה כל כך טוב - כיצד נגמר רע?.

⁴ "משה" ראשי תיבות "משה, שת, הבל". הוא גלגול של הבל ובא לעולם דרך "שת" שהוא הבן השלישי של אדם וממנו התחילה האנושות החדשה.

הרבי האריך בנקודת העניין שוב ושוב וברור שהדבר קשור ביסוד ושורש תפיסת האדם של רבינו.

ב. התשובה לכל השאלות נמצאת בדברי רש"י במרכז הפרשה:

2. רש"י טז,ז: וקרח שפיקח היה, מה ראה לשתות זו? עינו הטעתו. ראה שלשלת גדולה יוצאת ממנו ובה שמואל ששקול כנגד משה ואהרן ... אמר אפשר כל הגדולה הזאת עתידה לעמוד ממני ואני אדום?! לכך נשתתף לבוא לאותה חזקה.

הדברים עמוקים בצורה מטלטלת: קרח נשא ניצוצות פנימיים אדירים ששקולים כמשה ואהרן. הוא נשא בתוכו את נשמת שמואל הנביא, שנאמר עליו 'משה ואהרן בכהניו ושמואל בקראי שמו'.

הקנאה היא אש היכולות שרוצות לפרוץ. היא מכונת הנעה אדירה לקום ולשנות, שמחסלת את העצלות והעצבות. את מה שלא עושה הרצון – עושה הקנאה ברעש אדיר.

המדרש מדגיש כי כל תעשיית החסד של אברהם אבינו נוצרה בזכות קנאה. כך הסיבה האמתית שאנשים מכניסים עצמם למחויבות של נישואים ומשכנתא שקיצה לא נראה באופק - היא כי **כולם עושים את זה**. העשייה של כולם לוחצת על בלוטות האחריות והצמיחה ומקפיצה אותן. ⁵ **בהערה** הובא סיפור חסידי רב ערך.

ילקוט שמעוני תהלים תשכח: אמר הקב"ה: תקנא! שאלמלא הקנאה אין העולם עומד, אין אדם נוטע כרם, אין נושא אשה ואין בונה בית. אלמלא שקינא אברהם במלכי צדק [שם בן נח], לא היה קונה שמים וארץ. אמר למלכי צדק כיצד יצאתם מן התיבה? אמר בצדקה שעשינו עם הבהמה, חיה ועוף. לא היינו ישינים, אלא נותנין לפני זה וזה. אמר אברהם: ומה אלו שעשו צדקה עם בעלי חיים, אני אעשה בבני אדם בצלמו של הקב"ה ועאכו"כ. 'ויטע אשל בבאר שבע' – 'אשל' ראשי תיבות 'אכילה שתיה, לינה'.

הקנאה מתפרצת מול אדם שמזכיר לנו את עצמנו. הקנאה מכוונת תמיד כלפי מי שדומה לנו. אדם נורמלי אינו מקנא בברק אובמה שהתמנה לנשיא ארצות הברית בגיל 45 או בנסיך ויליאם שיהפוך להיות מלך אנגליה. זה לא החיים שלו, השאיפות ותחומוי ההתמודדות שלו. אבל אדם מקנא בבן דוד או חבר כיתה שניחן באותם כישרונות שלו ומרוויח עשרים אלף דולר יותר ממנו.

כך מדגיש הספר "ערבי נחל" (רבי דוד אייבשיץ, מחבר לבושי שרד על השולחן ערוך):

ערבי נחל קדושים: הדומים ישנאו זה את זה, כמו בבראשית רבה לב: אומן שונא בני אומנתו.

⁵ רבי יקותיאל מהעיר ליעפלי ברוסיה הלבנה, היה אחד מדמויות ההוד ששמו מוזכר בהערצה. הוא היה עובד ה' בגופו ובנפשו, גדול בהשכלה ובעל מידות, שהאריך ימים עד כמעט מאה שנה וזכה לפגוש בארבעה אדמורי"י חב"ד, מהאדמו"ר הזקן עד המהר"ש.

אבל גדלותו האמתית של רבי יקותיאל הייתה בסיפור חייו: הוא נולד כאדם פשוט, מוכר מלח, שלא בלט בשום תחום. כישרונותיו היו מוגבלים והידיעות התורניות שלו מועטות. פעם עבר בעיר ליעפלי אברך צעיר, שחזר מליובאוויטש כשהוא נלהב מדברי החסידות ששמע מהאדמו"ר האמצעי. האברך ניחן בכישרון הסברה חי וחודר ללב ודברי האלוקיים זרמו מפיו כמרגליות מאירות. כולם התקבצו סביבו לשמוע עוד, חוץ מאדם אחד שהרגיש אומלל: ר' יקותיאל. הוא הקשיב, אבל לא תפס כלום. הקנאה באותו אברך הכתה בו. איש צעיר, אפרוח ממש, שלוהט בדברי אלוקים חיים. הוא חש כאילו זמנו תם ושקע בתוך עצמו.

לפתע ניצתה בו אש. למדן לא היה, אבל עקשן גדול היה. הוא אמר: אם הצעיר יכול – גם אני יכול. ר' יקותיאל ביקש מהאברך להתעכב כאן ככל שיידרש והוא יצפה אותו כלכלית. שלושה שבועות ישב עמו הצעיר, הסביר וביאר במיטב כישרונו, אבל ללא הועיל. מוחו אטום.

ר' יקותיאל נסע לרבי, ובדמעות ביקש רחמים. תגובת הרבי הייתה: "אין דבר העומד בפני הרצון, כאשר רוצים באמת גם החושים מתרחבים". כעת ידע ר' יקותיאל שהוא ישיג את מבוקשו. הוא הודיע לבני משפחתו כי הוא נשאר כמה חודשים בחצר הרבי. הוא גייס את כל כוחות נפשו. הרגיל עצמו להתרכז בנושא אחד דקה ועוד דקה, ואחר כך חמש דקות וחמישים דקות ושעות ארוכות. הוא חזר שוב ושוב על אותו נושא, עשרות פעמים, עד שהרגיש כי נולד מחדש. מוחו נפתח.

ברבות הימים נעשה ר' יקותיאל לאחד מגדולי המבנים בתורת החסידות. ספרו המעמיק של האדמו"ר האמצעי - 'אמרי בינה' - נכתב במיוחד עבורו, והאדמו"ר ה'צמח-צדק' אמר עליו: "ר' יקותיאל הוא דוגמה חיה לדברי חז"ל 'גיעת ומצאת – תאמין!'".

כאשר קרח רואה את משה, שגדל עמו באותה ערוגה וניחן באותם ניצוצות מהפכנות אדירים כמותו - הקנאה שלו מתעוררת וגולשת על הסיר. היא אינה יודעת מנוח.

אולם כאן מגיע האתגר. הגרעין הנפיץ של פרץ הכוחות הוא **הטוטאליות** שלהם. רגשות הם זרם עוצמתי, אבל **לא חכם**. הרגשות נעים בתשוקה אדירה להשיג את הטופ, אבל לא כולם יכולים להגיע אל הטופ. רק אדם אחד יגיע לשם וכל השאר צריכים להגיע אל **הטופ של עצמם**. לתעל את העוצמה הגדולה לטובת פיתוח ה"חלק" האישי שלהם בעולם.

קרח נשא אמנם ניצוצות של משה רבינו, אבל הם עתידיים להתגלות רק בדורו של שמואל הנביא. קרח עצמו אמור לתעל את כישרונות המהפכנות למקום אחר - אל ה"חלק" האישי שלו, בתור הגביר העשיר בעולם. הגמרא אומרת כי קרח חשף את האוצרות האדירים שהטמין יוסף במצרים ונדרשו שלוש מאות חמורים כדי לסחב את המפתחות שהטמנו בהם האוצרות. קרח היה הראשון שהיה "עשיר כקרח" ואת ניצוצות המהפכנות שלו היה צריך לתעל כדי לשנות את העולם בכוח עשרו. בדרך זו היה יכול לתרום לקידוש העולם לא פחות ממשה רבינו, כי העולם כולו הולך אחרי העשירים.

כאן מתהפכים הרגשות והופכים להיות אסון. הטוטאליות לא מבינה מורכבות והופכת להיות 'הכל או כלום'. נוצרת המחשבה המייאשת הנוראה בדמות "אם יש לו - אין לי". אם הוא ראשון ואני שני - נותרתי מרוקן. כאילו החיים הם משחק סכום אפס, שרק אחד יכול להצליח בהם.

השבר האישי הופך לפצצת הרס שמחריבה את כל מה שמסביב: מקנאה מוכוונת **פנימה**, במטרה לעלות ולהתעלות בזכות הקנאה, היא הופכת לקנאה המוכוונת **החוצה** ולוהטת לשרוף את הדמות שמאיימת עלי. הקנאה הופכת להיות מרירה, חמוצה ותאבת נקם, במטרה לסלק את האיש הנורא שמתעלל בי כאשר מזכיר לי את החיים הנפלאים שהיו יכולים להיות לי.

קרח הוא לא אויב, הוא טרגדיה. הוא גביר העולם שנועד לשנות את העולם בעושרו ותמורת זאת **נאבק להיות משה**. כשלא הצליח להיות משה - הקדיש את חייו למאמץ המופרך לסלק את משה מגדולתו כדי **שגם משה לא יהיה משה**.

מה כן אפשר לעשות? כל אחד מאיתנו הוא אפילו לא קרח ומה אדם קטן כערכנו יכול לעשות עם הקנאה העצומה בגדולים שהצליחו?

אם נשאל פסיכולוגים נקבל תשובות שבורחות מהקנאה עצמה. התפיסה הפסיכולוגית מנסה להשיג שקט ואיזון בין הרגשות השונים ולכן ילמדו אותנו להשקיט את הקנאה. ללמוד להודות על הטוב שזכינו לו, לכתוב כל יום הצלחות קטנות וכך נלמד לאהוב את החלק שלנו וכו'.

אבל זה לא עובד וגם לא נכון. זה לא עובד כי אי אפשר להשקיט את לבת הנפש שפורצת החוצה, וזה גם לא נכון. כי להשקיט את הקנאה זה לכבות את המנוע ורכב עם מנוע כבוי - לא נוסע.

מה אפשר לעשות? הרבי מליובאוויטש חזר שוב ושוב על פיתרון הפוך. נקדים ונאמר כי מערכת ה"רגשות" מכונה בשפה הקבלית והחסידית בשם "מידות". שכן תכונות הנפש אינן רעות, אלא צריכות "מידה" ומדידה. "עבודת המידות" היא לאזן את העוצמה של המידות ולתעלם למקום הנכון.

הנה הפיתרון של הרבי: שלב א: **להקשיב לקנאה**. להודות בה ולשבח את הזולת שאני מקנא בו על המעלה שזכה לה. כך לא מפספסים את הקטיליזטור ששלח לנו הקב"ה.

3. אגרות קודש יח עמוד קנז: במענה למכתבו... בו כותב אשר סובל מהעניין דקנאת סופרים, שמקנא חבריו המתמידים בלימוד יותר ממנו אף שגם נפשו חשקה בלימוד התורה בהתמדה ושקידה. ולפלא הדבר סגנון כתבו, שהרי אדרבה אמרו חז"ל 'קנאת סופרים תרבה חכמה' שלכן פשוט שעליו להרבות מדה האמורה [להרבות הקנאה!] על מנת להרבות בהתמדה ושקידה ועי"ז תתרבה הצלחתו בלימודים, וכבר ידוע מעלת מדה האמורה מיוסד על הכתוב 'ותקנא רחל באחותה'.

נשים לב למילים האחרונות של הרבי במכתב הנ"ל. בעוד שרחל אימנו היא סמל הענווה, הוותרנות והשתקנות, מעידה עליה התורה שהיא קינאה במזלה הטוב של אחותה והתמלאה מרירות ועצבות שלא זכתה לילדים כמותה.

לשם מה נחוץ ציון עובדת קנאת רחל באחותה? וכי לא מובן שהיא כמהה בכל ליבה להיות אימא בלי קשר לאחותה?! אלא מלמדת התורה איך צומח הטוב. הקב"ה שולח אדם שהצליח יותר מאיתנו כדי לטלטל אותנו לבקש רחמים. רחל הבינה זאת היטב ולא דיכאה את הקנאה, אלא הקשיבה לה וליבתה אותה ובזכותה קמה לבקש.

שלב ב: **ללמוד מהגדולים**. אם אני מקנא באדם מסוים, הדבר מלמד שיש בי חלק קטן ממה ששייך לו. אני לא יכול להגיע למעלתו, אבל יש בי ניצוץ ממה שיש בו. לכן האפיק המעשי של הקנאה הוא לקחת דוגמה מסוימת ממנו ולשלב אותה בחיים שלי – בתוך החלק שלי.

קרח היה אמור להתבונן בקנאה באהרן ולהגיע למסקנה שהוא רוצה להיות "קודש קודשים". גם הוא רוצה לזכות להיכנס כמו הכהן הגדול ליחידות מוחלטת עם הקב"ה ביום הכיפורים. הוא אמנם לא יכול להגשים זאת **במלוא** המעלה, אבל כן יכול להגשים זאת **בגרעין** המעלה.

קרח יכול לקחת את התשוקה הזו לקדושה ולמנף אותה אל קידוש העושר שלו. לתת כמויות כספים לצדקה בלי חשבון. הוא יכול לקחת שעה אחת ביום, שהיא "קדש קדשים". שעה אחת ביום שהוא משבט לוי, בה סוגר את הטלפון ואת רעש העסקים ולומד תורה כאילו אין עולם. כך היה זוכה לשתי המעלות: קרח ואהרן גם יחד.

כמובן, אי אפשר לנתק זאת מתפיסת האדם של הרבי. בעוד שחלקים בפסיכולוגיה רואים באדם יצור השואף לשקט ואיזון (הומאוסטיזיס), הרבי ראה באדם את היצור ההפוך: איש שנברא "בצלם אלוקים" ושואף כל ימיו לחולל את הפלא של חיבור שמים וארץ.

הקנאה היא נשקו של המהפכן ואויבו של המעונג השואף למנוחה. אם האדם מחפש שקט, הקנאה היא אויב. אבל לדידו של הרבי, הקנאה היא סוד המצת שמניע אל עבר הבלתי אפשרי והעשייה היום-יומית שהיא הכי לא שגרתית וטבעית בעולם.

אנקדוטה נהדרת: זלמן אהרן ושולם בער היו בניו של האדמו"ר המהר"ש, הרביעי לבית חב"ד. זלמן היה יותר מבוגר, אבל כפי שקורה לפעמים, היה נמוך מאחיו הצעיר. ילדים רואים בקומת הגוף סימן לכוח ונוכחות וזלמן קינא באחיו הצעיר שעולה בגובהו.

פעם חפר זלמן בור באדמה וביקש מאחיו להיכנס פנימה. הוא נעמד והכריז: "אני גבוה ממך". האימא החכמה והדעתנית שלהם, הרבנית רבקה, קראה לבנה ואמרה: "זלמן, לא זו הדרך. אם אתה רוצה להיות גבוה מאחריך, תיקח אבן ותטפס עליה. אבל אל תוריד את אחיך..."

נחשבו: הרבנית לא פתחה בדרשה חוצבת להבות בגנות הקנאה: "זלמן היקר, אנחנו אוהבים אותך כפי שאתה וזה לא משנה מי יותר גבוה...". ההיפך: היא הכירה בצורך הנפשי להיות גבוה מאחיו ורק לימדה את הילד להפוך את זה לקרש קפיצה. לכוון את הקנאה כדי לצמוח ולהגביה את עצמך.

[העמקה: הרבי מוכיח זאת בצורה נפלאה מרמב"ם מפורסם:

רמב"ם סוף הלכות שמיטה ויובל: ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו לדעה את ה' ... ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים ... הרי זה נתקדש קדש קדשים ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם.

כותב הרמב"ם כי כל יהודי צריך לקנא בבני לוי ולשואף להגיע למעלתם אשר הם מקודשים ופרושים לעבודת ה' ויזכו שהקב"ה יסיר מהם עול הפרנסה, כמו שהסיר מהלויים. הרמב"ם מבליע כי האדם צריך לשואף אפילו "להתקדש קדש קדשים" כמו אהרן הכהן שנכנס לקודש הקדשים ואז יזכה לברכה שהייתה אצל אהרן.

הרמב"ם רומז למקור ממנו לוקח זאת: "ויהיה ה' חלקו ונחלתו", כמו שנאמר בפרשתנו אצל אהרן: "בארצם לא תנחל וחלק לא יהיה לך בתוכם, אני חלקך ונחלתך בתוך בני ישראל". כשם שחלקו של אהרן מוטל על ה', כך כל אחד שידמה לבני לוי בכלל ולא אהרן בפרט - חלקו ונחלתו מוטלים על ה'.

התמיהה עולה: הרי הפסוק נאמר במגמה הפוכה? במענה לקנאה של קרח שרצה להיות כאהרן ופגע במעמדו של אהרן, הוא נפל באדמה והקב"ה מוסיף ומתחייב לאהרן: "אני חלקך ונחלתך". אני גוזר על כל ישראל לפרנס אותך, כתשובה לטענת קרח שניסה לפגוע בכהונתך.

איך אפשר ללמוד מכאן שכל ישראל צריכים להיות כאהרן – דבר הקרוב לטענת קרח?

מוכח שהרמב"ם למד אחרת את התשובה של הקב"ה לטענת קרח. הכוונה היא שאהרן הכהן הגדול יש אחד. אבל אהרן הופך להיות מודל כללי, בו כל אחד ינסה לדבוק ולהשיג משהו ממעלתו.

ספר השיחות תשנ"ב/528: דבריו של הרמב"ם 'נתקדש קודש קדשים' רומזים כי כל אחד צריך לשאוף להתקדש כמו אהרן כהן גדול, שנכנס לפני ולפנים. ותמוה: המקור אליו רומז הרמב"ם הוא הפסוק 'אני חלקך ונחלתך' ופסוק זה נאמר כחיזוק לכהונת אהרן וכשיליה לטענת קרח וכיצד אפשר ללמוד ש"כל איש ואיש ... נתקדש קדש קדשים"?

אלא קרח "פיקח היה" ורצונו היה נעלה ביותר להיות קודש קדשים כאהרן. רק טעותו הייתה שרצה להיות הכהן הגדול בפועל והוא לא אפשרי. לכן רומז הרמב"ם אל הפסוק "אני חלקך ונחלתך", ללמד כי הטעות הזו של קרח נדחתה. אבל בעיקר הדברים, כל אחד צריך ללמוד מקרח, ש'פיקח היה' והפרשה נקראת על שמו ולשאוף להתבטל ולהתקשר לקדושת אהרן ואז יהיה חלקו ונחלתו כאהרן].

מנגד, את הקנאה הטוטאלית והרעילה, זו שאומרת 'הכל או כלום' ואם אני לא עומד בראש – אני אכונן את הקנאה שלי החוצה ואצא לשרוף את השכונה – אותה צריכים לבער ולהשליך לבור האדמה.

ההבנה הזו, לפיה הקנאה היא בעיקרה חובה גמורה והיא יכולה לרומם עד השמים או להפיל עד עפר, מיישבת את העולם השלם של הקנאה. הנה ידועה הסתירה המפורשת בדברי חז"ל.

בבא בתרא כא,ב: קנאת סופרים תרבה חכמה.

נקבע להלכה כי מעמידים שני בתי ספר זה מול זה ואין לחשוש להשגת גבול. שכן, אדרבה, הקנאה תרבה חכמה. הקנאה תגרום למלמדים המתחרים לתת את כל הטוב שלהם למען התלמידים.

מצד שני אומרים חז"ל:

אבות ד, כא: הקנאה התאוה והכבוד מוציאים את האדם מהעולם.

לדברנו, מדובר על קנאה חיובית מול קנאה שלילית. חיובית היא כזו שמכוונת פנימה. היא שואבת מהזולת השראה להעצים את החלק האישי שלנו. מנגד, קנאה שלילית היא כזו שמכוונת החוצה ומדברת בשפה של 'הכל או כלום'. בבחינת 'אם אני לא טס – אף אחד לא יטוס'... היא חורבן והרס, משום שאין לנו שליטה על הזולת, ובעיקר היא אוטמת את היכולות האישיים שלי ואין שבר גרוע מזה.

נסיים בהעשרה נפלאה: רש"י כותב דבר מפליא. גדול הגדולים, משה רבנו, היה קנאי שרצה יותר ממה שיש לו (במדבר טז,ו): "אמר להם: בדרכי העכו"ם יש נימוסים הרבה וכומרים הרבה וכולם מתקבצים בבית אחד, אבל אנו אין לנו אלא ה' אחד, ארון אחד, ותורה אחת, ומזבח אחד, וכהן גדול אחד, ואתם ר"ן איש מבקשים כהונה גדולה?! אף אני רוצה בכך!". הא לכם תשמיש חביב מכל היא הקטרת החביבה מכל הקרבנות וסם המות נתון בתוכו שבו נשרפו נדב ואביהוא ... והיה האיש אשר יבחר ה' הוא הקדוש".

ברגע השיא של המאבק, כשמשא פונה ישירות לאנשי קרח ומציע הסדר, הוא לא פותח בנאום חוצב להבות בגנות הקנאה, אלא אומר דבר הפוך: "אף אני רוצה בכך". האמת היא שאני בן דוד של קרח וניחנתי באופי שאפתני כמו שלו. גם אני רוצה לזכות להיות האיש שמשרת את ה' בבית המקדש, אבל מה לעשות שלא נבחרתי לכך. תמורת זאת, אני לוקח את התשוקה לקדושת אהרן ומכוון אותה להעצמה של התפקיד שלי כמוסר התורה.

עלה בדעתי רמז מבריק לטענתו של רש"י, שמשא קינא באהרן אחיו. בהקדים: טעם המקרא "שלשלת" הוא תו נגינה נדיר, המופיע בסך הכול ארבע פעמים בכל המקרא:

